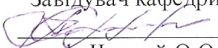

**Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Навчально-науковий інститут історії та
соціогуманітарних дисциплін імені
О.М.Лазаревського**

ПОГОДЖЕНО
Протокол № 1
від 28 серпня 2020 р.
Завідувач кафедри

проф. Чорний О.О.

СИЛАБУС

навчального курсу

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ**

Спеціальність – 033 Філософія
Освітній ступінь – магістр
Форма навчання – денна
Форма підсумкового контролю - екзамен

Викладач – Мельник Анатолій Іванович, доктор
філософських наук, професор кафедри права, філософії та
політології.

Тел.: 050-203-80-62

E-mail: 1747729@ukr.net

**Години консультацій – понеділок 12.00-13.00 (208
кабінет).**

Чернігів 2020

ЗМІСТ

1. Анотація курсу	3
2. Мета і завдання дисциплін “Актуальні проблеми історії української філософії”	5
3. Навчально-тематичний план вивчення дисципліни..	14
4. Зміст дисциплін по темах.	15
5. Теми семінарів для студентів.....	16
6. Рекомендації та завдання до самостійної роботи студентів	22
7. Методичні поради і теми рефератів.....	24
8. Методичні вказівки і тематика контрольних робіт для студентів.....	25
9. Питання для контролю і перевірки знань.....	27
10. Політика курсу та академічної доброчесності.....	28
11. Список рекомендованої літератури.....	29

АНОТАЦІЯ КУРСУ

«Актуальні проблеми історії української філософії» є філософсько-аналітичною дисципліною. Вона має за мету сформувати у студентів – майбутніх мислителів, викладачів, педагогів, управлінців філософські основи історико-аналітичного аналізу. Адже їх праця пов'язана з сутнісними потребами суспільства в людях високого інтелектуального гатунку, які будуть нести в маси гуманістичні цінності котрі співпадають з інтересами великої кількості людей ХХІ століття.

Актуальні проблеми історії української філософії вивчають найбільш загальні закономірності формування і функціонування філософської думки в Україні. Тому актуальні проблеми історії української філософії є системою знань про сутність, закономірності існування та розвиток філософської думки на землях сучасної України. Це дає можливість пізнання як нашої історії, так і філософської думки, широким загалом студентів. Наукова дисципліна «Актуальні проблеми історії української філософії» не претендує на вивчення української філософії в усій повноті її виявлення, а акцентує увагу студентів лише на конкретні приклади з історії України.

Пізнання актуальності проблеми історії української філософії, виявлення закономірностей їх розвитку та механізмів функціонування є важливим завданням історії філософії. Опис процесу виникнення проблем та їх суттєвих змін в часі і є історією філософської думки України.

Актуальні проблеми історії української філософії можна визначити як в історичному так і в соціальному ракурсах. Вони об'єктивовані як в продуктах людської діяльності (артефактах), так і в соціально-ментальній сфері. Кожний артефакт є неповторним світом філософської мудрості, який побудувало людське сприйняття дійсності і самої себе.

У складному й динамічному філософсько-освітньому процесі сучасна історія української філософської думки виділяє такі складові частини: а) за носіями виділяється філософська думка *світова* і *національна*, б) за конкретними носіями

виділяється філософська ідея *професійна, непрофесійна* (народна), *молодіжна*; в) на основі різновидностей людської діяльності виділяються дві форми актуальних проблем історії української філософії: *матеріальна і духовна*.

Матеріальна і духовна ідейно-філософська проблематика кожного народу має універсальні риси, властиві всім філософам світу, та неповторні специфічні риси, які сформувались у певному соціальному середовищі та при певних історичних умовах.

Силабус вибіркової дисципліни “Актуальні проблеми історії української філософії” складена відповідно до місця та значення дисципліни у структурно-логічній схемі, передбаченій освітньо-професійною програмою підготовки магістра і охоплює всі змістовні частини, визначені анотацією, розрахована на оптимальну кількість годин, передбачену стандартом.

Силабус складається з таких розділів: вступ, мета та завдання дисципліни, навчально-тематичний план, навчальна програма, плани лекцій, завдання для самостійної роботи студентів, тематика рефератів та контрольних робіт, питання для самостійного опрацювання, тести, орієнтовні питання до екзамену (заліку) та список рекомендованої літератури.

Саме в наш час, становлення і розвитку української національної ідентичності на основі принципів демократії, вимагається особливе ставлення до історико-філософської проблематики, філософських здобутків українських мислителів, точність в історико-філософських висновках, культура мислення, прийняття правильного рішення та філософський підхід до аналізу суспільних явищ.

Актуальні проблеми історії української філософії розширюють духовні обрії людини, утверджує і розвивають філософську логіку мислення і дискусій, стимулюють творчість людини, сприяють розвитку національної культури. Саме тому актуальні проблеми історії української філософії повинні виконувати цілий ряд соціальних функцій: пізнавально-евристичну, світоглядну, нормативно-мислительну, ідеологічно-оціночну, пропедевтико-виховну, інформаційну, котрі

підвищують загальну культуру майбутнього магістра, рівень його освіченості і професійної кваліфікації.

Даний силабус підготовлено з таким розрахунком, щоб максимально полегшити засвоєння програми з дисципліни “Актуальні проблеми історії української філософії”. Він допоможе студентам глибше засвоїти історико-філософську науку, організувати свою роботу з оволодіння системою знань з актуальних проблем історії української філософії, які широко використовуються в практичній роботі для вирішення життєвих проблем людей.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ”

Основна мета курсу “Актуальні проблеми історії української філософії” - розвинути у студентів високу гуманістичну мораль і поведінку, сприяти духовному збагаченню молодого людини, виробити саму здатність до філософсько-освітньої діяльності, ввести молодих людей у світ головних історико-філософських принципів і понять, озброїти їх теоретичними знаннями про історико-філософський досвід людства.

Вивчення дисципліни “Актуальні проблеми історії української філософії” допоможе студентам у набутті **компетентностей**: критичності і самокритичності, вправності мислення, креативності, інтелектуальній комунікації. Та забезпечить формування знань про сутність філософської думки в Україні, засвоїти її різновиди, історико-типологічні ознаки, функції, сформувані уявлення про історико-філософські процеси в суто історичному аспекті, сформувані національно-культурні потреби та інтереси, сформувані уявлення про діяльність українських мислителів. Проаналізувати їх творчість, відчувати дух їх епохи й творити та розвивати сучасну українську філософську думку, спираючись на творче мислення та історичний досвід наших мислителів

Завдання курсу: вивчення студентами універсальних принципів організації історико-філософського процесу та історичних типів філософської проблематики, передбачає оволодіння певними знаннями, вміннями та навичками: формування поняття про філософську проблематику як систему історико-філософських феноменів; виявлення ментального змісту в історико-філософській проблематиці; дослідження типології історико-філософських проблем; розуміння проблем соціофілософської динаміки; аналізу соціально-філософських комунікацій; глибоке оволодіння студентами знаннями, які допомагають в процесі навчання, творчого аналізу та мислення усувати все антигуманне, псевдо-історичне, вульгарне, аморальне, неясне, суперечливе.

Навчитися ефективно використовувати українські філософсько-культурні цінності на практиці, в процесі міркування, прийняття рішень, спілкування, суперечок, вирішення конфліктів.

Силабус включає в себе всі основні теми курсу “Актуальні проблеми історії української філософії”, викладених в стислій формі.

Силабус передбачає послідовне ознайомлення студентів з предметом актуальні проблеми історії української філософії як науки, історією філософії, основними філософськими напрямками, принципами і законами історико-філософської творчості, правильного мислення, розкриття змісту основних історико-філософських проблем, української специфіки філософської творчості. Для цього відводяться відповідні теми. У першій темі з’ясовується предмет актуальних проблем історії української філософії, органічна єдність філософської думки світу і України як орієнтиру сучасного історико-філософського процесу, калейдоскопічність і складність філософсько-антропологічних ідеалів та цінностей в житті різних націй і народностей. Друга - розкриває історію зародження, становлення і розвитку філософської думки на землях сучасної України з глибокої давнини. Наголошується, що філософська думка на землях сучасної України зародилася і розвивалася

завдяки давнім грекам, які переселилися в Північне Причорномор'я та організували там не лише поселення-поліси, але й філософські школи. Саме там почали вивчати філософію перші мислителі вихідці з українських земель: Анахарсіс Скіфський, Біон Борисфеніт, Сфер, Токсаріс, Смикр, Замолксіс, Аббаріс та інші. Під історією філософської думки України наші мислителі розуміли (і розуміють) передусім тісні зв'язки з Античною філософською думкою в різні історичні часи і періоди.

Третя тема досліджує проблему розвитку і становлення української філософської думки в Київській Русі. Спочатку на основі аналізу язичницької культури Давньої Русі, її міфів, казок, билин. Робиться філософська аргументація давніх українських традицій, звичаїв, пояснюється їх вплив на різного роду філософські ідеї і напрямки, розглядаються причинно-наслідкові зв'язки між світовою та українською філософськими думками. Виділяються особливості культурно-філософських зв'язків між Києвом, Афінами, Римом, Візантією та іншими містами і державами. Робиться наголос на подібних та відмінних рисах культурного, релігійного життя та філософствування. Адже філософська думка є досить складною формою яка поєднує в собі велику кількість артефактів з історичного розвитку території, народів, народностей і націй. Свідчення про них зберігаються в археологічних пам'ятках та в літературній і усній народній творчості, яка славна живучістю своєї культури ідей і принципів. Саме вони протягом тисячоліть передаються майже без змін із покоління в покоління. Адже культурно-філософське наступництво і спілкування несе в собі інформацію про суспільство, людину її стиль і образ життя, національний менталітет, вказує на її істотні культурні ознаки, властивості, зв'язки, відношення до інших людей, націй, народностей тощо.

Четверта тема "Християнський світ та його вплив на розвиток філософської думки в Київській Русі" – охоплює основні культурно-філософські надбання Київської Русі, які наш народ отримав після прийняття християнської віри 988 року. Розглядається проблема переходу від язичницького «вільного»

філософствування до християнського «регламентованого» та «догматичного». Наголошується на загальному релігійному «контролі» за людським життям і поведінкою. Аналізуються позитивні і негативні аспекти схоластичної системи освіти її роль в філософствуванні та в системі передачі знань, навичок та вмій, розкривається парадигма західноєвропейської та української філософії.

П'ята тема “Доба становлення раннього гуманізму в Україні XV-XVI ст.” – висвітлює специфіку історико-філософських процесів в Європі та в Україні цього періоду. Роль європейських і українських навчальних закладів вищого типу в філософсько-освітньому розвитку нашого народу. Ключовий вплив християнської віри, філософії, культури та схоластики на філософсько-освітню думку українських мислителів того періоду: Ю.Дрогобича-Котермака, П.Русина, С.Оріховського-Роксолана, І.Туробінського-Рутенця, Г.Чуй-Русина та інших. Аналізується еволюція розвитку української національної, як матеріальної і духовної культури так і освіти, філософської думки. Розглядає предмет філософствування раннього гуманізму в Україні, еволюція поглядів наших мислителів на сутність “земного” і “небесного”. Показано практичне застосування знань які давали навчальні заклади вищого типу в системі гуманітарного знання. Роз'яснено задачі які стояли перед українськими мислителями того часу і обґрунтовано їх методологічне значення.

Шоста тема “Філософська думка мислителів-гуманістів XVI-XVII ст.” – показує основні етапи розвитку української філософії під егідою і впливом західноєвропейської філософії. Досліджує значення як християнської догматичної філософії, так і в деякій мірі антропоцентристських ідей та уявлень мислителів європейського Відродження. Аналізує силу впливу наших мислителів: І.Вишенського, Симона Пекаліда, П.Беринди, Лаврентія Зизанія-Тустановського, Стефана Зизанія-Тустановського, З.Копистенського, С.Косова та інших на філософсько-освітню думку України того періоду. Розглядає живучість філософсько-освітніх здобутків і теорій

середньовіччя. Висвітлює історико-філософський розвиток європейських філософських ідей періоду Відродження і гуманізму.

Сьома тема “Актуальність філософсько-освітньої думки професорів Києво-Могилянської академії” – розглядає філософсько-освітню творчість наших мислителів широко, неоднозначно, показуючи сутність і місце європейської філософії в навчально-освітньому житті України. Досліджує творчість: П.Могили, К.Саковича, М.Смотрицького, К.Транквіліона-Ставровецького, І.Борецького, Ф.Ісаєвича та інших. Взаємозв’язок християнської та античної філософії в творчості українських мислителів XVII століття. Складність і калейдоскопічність українського барокового стилю філософствування. Філософсько-освітня думка українських мислителів, як сукупність європейських філософських ідей, думок і суджень та українських.

Восьма тема “Філософська думка мислителів Чернігівського літературно-філософського кола XVII-XVIII століть” – включає в себе релігійно-філософську, навчально-освітню та літературну творчість мислителів: Л.Барановича, І.Галятовського, І.Максимовича, Д.Туптала та інших. Вони в своїй творчості зробили спробу систематизації історичних фактів та філософських ідей стосовно історико-культурного та філософсько-освітнього розвитку України в різні періоди її існування «злетів» і «падінь», «успіхів» і «невдач». Основою успішного розвитку людини, суспільства і української держави чернігівські мислителі бачили філософську освіту. Вони філософствували над ідеальним образом української людини. Закладаючи в її основу філософію, гармонію і досконалість як підмурки прекрасного, на що вказують усі давні джерела та герої українських народних творів. Розмаїтість форм українського філософствування, в якому наявні: сатира, гумор, іронія, сарказм, дотепність, являє собою діалектичний взаємозв’язок української барокової філософії і культури з західноєвропейською. При цьому мислителі далеко не відходили

і від християнського тлумачення людини і світу яке наявне в їх працях котрі суголосні з українськими культурними традиціями.

Дев'ята тема “Актуальні проблеми в філософії життя і творчості Г.Сковороди” – розглядає вплив античної і середньовічної філософської думки на його творчість. В підсумку, завдяки філософському синтезу, Г.Сковорода дійшов висновку, що філософію життя людина здатна відчувати в гармонії, мирі, злагоді, спокої та духовній радості. Тому він був і залишається світочем української філософської думки, культури та освіти. Антропологічні проблеми українців він вирішував, спираючись як на народну мудрість так і на християнські біблійні сюжети, не забуваючи при цьому і філософську мудрість античних мислителів. Філософська модель світу Г.Сковороди стала основою для української філософської думки. Тому сучасні модифікації ідей Г.Сковороди покликані розвивати українську філософську думку, поглиблювати творчі досягнення наших геніальних мислителів.

Десята тема “Актуальні проблеми історії філософії Просвітництва і романтизму в Україні” вимагає творчого підходу, переборення різного роду філософських стереотипів і релігійного догматизму, забезпечує широкі можливості для тіснішого зв'язку курсу філософії з врахуванням новітніх досягнень сучасної історичної і літературно-філософської науки. В ній висвітлюється творчість філософсько-освітня та літературно-філософська творчість мислителів: Я.Рубана, Й.Шада, П.Лодія, О.Новицького, Й.Міхневича, М.Гоголя, Т.Шевченка, П.Куліша, М.Костомарова, П.Юркевича та інших. Українські філософи-романтики актуалізували філософські роздуми над українською національною ідеєю. На цьому національно-філософському ґрунті проростали ідеї таких українських мислителів: М.Драгоманов, І.Франко, М.Грушевський та інші. Національна свідомість висвітлювалась ними як будівельний матеріал усього людства, одна із суттєвих та універсальних властивостей людини-громадянина. Увага мислителів зосереджувалась на філософському розумінні ролі і

місця національного питання в реалізації принципів демократії та свободи в житті людини того часу.

Курс “Актуальні проблеми історії української філософії” є цілісною науковою системою, який має свою внутрішню логічну структуру де всі проблеми органічно взаємопов’язані і дають можливість студентам засвоїти запропонований матеріал.

Зміст дисципліни реалізується у трьох блоках – теоретичному, практичному та блоці самостійної роботи. Теоретичний блок складається з десяти органічно пов’язаних тем. Практичний блок та розділ самостійної роботи включають теми, передбачені для вивчення на семінарських заняттях, підготовку рефератів та їх захист, виконання письмових контрольних робіт, індивідуальну роботу студентів над першоджерелами та іншою літературою. Крім того, надається повний список рекомендованої літератури, вивчення якої допоможе розширити та поглибити знання студентів з курсу “Актуальні проблеми історії української філософії”.

Вимоги до знань та умінь студентів:

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Актуальні проблеми історії української філософії” студенти повинні:

Знати:

- Основні принципи і методологічні основи історико-філософських досліджень;
- Історію філософських вчень українських мислителів;
- Історичний розвиток українських філософських ідей, місце античних мислителів та їх ідей в структурі філософської ідейності минулого й сучасності;
- Головні проблеми в історії української філософської думки, їх джерела і властивості;
- Структуру української філософської культури, свободу творчості;
- Основні механізми впливу гуманістичних цінностей на виховання особистісних якостей української людини;

- Зміст та загальну характеристику ключових проблем українського історико-філософського дискурсу;
- Особливості української соціокультурної свідомості;
- Сутність української філософсько-освітньої творчості;
- Особливості використання історико-філософських знань в різних професіях;
- Особливості функціонування філософської проблематики як системи осмислення суспільного буття.

Уміти:

- Розкривати зміст основних складових елементів, які належать до філософських ідей різних народів і епох;
- Аналізувати типи соціально-філософської реальності через наявну спадщину літературно-філософських праць в історії людства;
- Розпізнавати ключові філософські ідеї та визначати їх цінність для конкретного періоду в історії, вказуючи на їх особливі й універсальні характеристики;
- Оперувати сучасним філософським теоретико-методологічним апаратом для аналізу й роботи над історико-філософською спадщиною;
- Використовувати першоджерела, при написанні контрольних робіт та рефератів з актуальних проблем історії української філософії;
- Використовувати філософські ідеї і концепції для аналізу конкретного періоду чи епохи в історії людства;
- Проводити філософсько-освітній аналіз творчості мислителів;
- Застосовувати різні види філософських знань про людину, суспільство, народ, націю в своїй роботі;
- Використовувати філософсько-аналітичне мислення на практиці, в процесі керівної роботи або педагогічної діяльності.

Критерії оцінювання знань студентів:

В основу оцінки знань студента з курсу „Актуальні проблеми історії української філософії” покладені такі якісні характеристики:

- широта й глибина знань в обсязі навчальної програми;
- творче опанування теоретичного змісту курсу;
- обґрунтованість і аргументованість відповідей, точність визначень;
- самостійність і конструктивізм мислення.

Рівень знань студентів під час екзамену оцінюється на:

“Відмінно: А - 90-100 балів” виставляється за умов, які задовольняють зазначені вимоги. Студент повинен правильно відповісти на три теоретичні запитання. За своєю формою відмінна відповідь повинна бути повною та логічною, матеріал викладатися чітко.

“Дуже добре: В - 83-89 балів, добре: С – 75-82 бали” виставляється за умови, коли студент дає повні правильні відповіді на три питання, при цьому допускає неповне висвітлення одного з питань, або при дачі правильних, але недостатньо повних відповідей на три питання.

„Задовільно: Д – 68-74 бали, Достатньо: Е – 60-67 балів” виставляється за умови, коли студент дає відповідь на два питання, або недостатньо висвітлює три теоретичні питання та допускає помилки.

„Незадовільно: FХ – 35-59, F – 1-34” виставляється в тих випадках, коли відповідь не задовольняє оціночних критеріїв або за рівнем повноти виявляється нижче вимог прийнятого мінімуму знань.

Рівень знань студентів під час заліку оцінюється за параметрами: *„зараховано”, „не зараховано”*.

„Зараховано” - знання оцінюються як достатні, якщо студент демонструє вільне володіння питаннями програми, безпомилково виконує практичні завдання. При відповіді на теоретичні питання допускаються деякі неточності.

“Не зараховано” - виставляється, якщо студент не володіє більшістю питань програми, не орієнтується в основних поняттях і категоріях культурології.

Студентам „Актуальні проблеми історії української філософії“ допоможуть упорядкувати в своєму житті, вихованні, культурі спілкування, головне та другорядне, систематизувати отримані знання з проблем історії філософської думки в Україні.

НАВЧАЛЬНО – ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Загаль-ний обсяг годин	Аудиторні заняття		Кон-суль-тації	Самос-тійна робота
			Лекції	Семи-нари		
1	2	3	4	5	6	7
1.	Предмет, актуальних проблем історії української філософії.	11	2		1	8
2.	Історія зародження і розвитку українс. філ.	13	2	2	1	8
3.	Українська філософ-ська думка в Київ Рус.	11	2		1	8
4.	Християнський світ та Київська Русь.	13	2	2	1	8
5.	Доба становлення раннього гуманізму в Україні XV-XVI ст.	13	2	2	1	8
6.	Філософська думка мислителів-гуманістів XVI-XVII ст.	11	2		1	8
7.	Актуальність філос-освіт думки професор. Києво-Мог-кої акад.	11	2		1	8
8.	Філософ. думка мис-ів Чернігів літературно-філософського кола XVII-XVIII ст.	13	2	2	1	8

9.	Акт-ні проб. в філос. жит.твор Г.Сковороди	11	2		1	8
10.	Акт. проб. істор філос Прос. роман в Україні	13	2	2	1	8
	Всього	120	20	10	10	80

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ПО ТЕМАХ

Тема 1. Предмет актуальних проблем історії української філософії.

Актуальність проблематики історії української філософії проявляється в ролі і значенні філософської думки в духовних і наукових пошуках особистості, становленні її філософських ідеалів, цінностей, світогляду. Вона полягає в органічній єдності філософської думки світу і України як орієнтирів сучасних історико-філософських процесів, калейдоскопічність і складність філософсько-антропологічних ідеалів та цінностей в житті різних націй і народностей. Поняття і сутність історії філософської думки в Україні. Етимологія визначальних понять в історії української філософії. Історія філософії як філософська наука. Завдання курсу актуальні проблеми історії української філософії. Особливості вияву філософської думки в Україні. Універсальний характер функціонування філософської думки. Суспільний характер історико-філософської проблематики. Визначення історико-філософських проблем, їх сутність, суспільна роль та національні і регіональні особливості.

Тема 2. Історія зародження, становлення і розвитку філософської думки на землях сучасної України з глибокої давнини.

Виникнення філософської думка на землях сучасної України. Внесок в зародження і розвиток філософської думки давніх греків. Міста-поселення греків в Північному Причорномор'ї та організація ними філософських шкіл. Початок вивчення філософії. Філософська підготовка перших мислителів вихідців з українських земель: Анахарсіса Скіфського, Біона Борисфеніта, Сфера, Токсаріса, Смикра, Замолксіса, Аббаріса та інших. Історія філософської думки України та її зв'язки з

Античною філософською думкою в різні історичні часи і періоди. Періодизація історії розвитку філософської думки в Україні. Генезис філософської думки на українських землях. Сутність еволюції філософсько-освітньої думки в Україні. Українська філософська думка та її концептуалізація.

Тема 3. Проблема розвитку і становлення української філософської думки в Київській Русі.

Історико-філософський аналіз язичницької культури Давньої Русі, її міфів, казок, билин. Філософська аргументація давніх українських традицій, звичаїв. Їх вплив на різного роду філософські ідеї і напрямки, розгляд причинно-наслідкових зв'язків між світовою та українською філософськими думками. Виділення особливостей культурно-філософських зв'язків між Києвом, Афінами, Римом, Візантією та іншими містами і державами. Подібні та відмінні риси культурного, релігійного життя та філософствування. Філософська думка як складна форма яка поєднує в собі велику кількість артефактів з історичного розвитку території, народів, народностей і націй. Археологічні свідчення філософського розвитку в пам'ятках та в літературній і усній народній творчості, живучість філософської культури ідей і принципів. Тисячолітня передача із покоління в покоління філософських ідей. Культурно-філософське наступництво та інформація про суспільство, людину її стиль і образ життя, національний менталітет. Істотні культурно-філософські ознаки, властивості, зв'язки, філософія відношення до інших людей, націй, народностей тощо.

Тема 4. Християнський світ та його вплив на розвиток філософської думки в Київській Русі.

Філософська думка середніх віків. Християнська філософія та її вплив на Київську Русь. Язичницька та християнська культура: спільне і відмінне. Філософська проблема переходу до християнської віри як до світової гармонії. Ключові культурно-філософські надбання Київської Русі, після прийняття християнської віри 988 року. Проблема переходу від язичницького «вільного» філософствування до християнського «регламентованого» та «догматичного».

Філософська сутність загального релігійного контролю за людським життям і поведінкою. Аналіз позитивних і негативних аспектів схоластичної системи освіти її ролі в філософствуванні та в системі передачі знань, навичок, вмінь. Розкриття суті західноєвропейської та української християнської філософії.

Тема 5. Доба становлення раннього гуманізму в Україні XV-XVI ст.

Специфіка історико-філософських процесів в Європі та в Україні XV-XVI ст. Роль європейських і українських навчальних закладів вищого типу в філософсько-освітньому розвитку нашого народу. Ключовий вплив християнської віри, філософії, культури та схоластики на філософсько-освітню думку України XV-XVI ст. Українські мислителі: Ю.Дрогобич-Котермак, П.Русин, С.Оріховський-Роксолан, І.Туробінський-Рутенець, Г.Чуй-Русин та їх філософська творчість. Еволюція розвитку української національної культури, освіти, філософської думки. Предмет філософствування раннього гуманізму в Україні. Еволюція поглядів українських мислителів на сутність “земного” і “небесного”. Практичне застосування філософських знань в системі гуманітарної освіти. Соціально-філософські проблеми в творчості українських мислителів XV-XVI ст., їх методологічне значення.

Тема 6. Філософська думка мислителів-гуманістів XVI-XVII ст.

Основні етапи розвитку української філософії під егідою і впливом західноєвропейської філософії. Актуальність і значення християнської догматичної філософії для наших мислителів. Використання в українській філософській думці антропоцентричних ідей та уявлень мислителів європейського Відродження. Сила ідейно-філософського впливу українських мислителів: І.Вишенського, Симона Пекаліда, П.Беринди, Лаврентія Зизанія-Тустановського, Стефана Зизанія-Тустановського, З.Копистенського, С.Косова та інших на філософсько-освітню думку України XVI-XVII ст. Живучість філософсько-освітніх здобутків і теорій середньовіччя в українській філософській думці. Історико-філософський

розвиток європейських філософських ідей періоду Відродження і гуманізму в Україні XVI-XVII ст. Антропологічна проблематика в філософсько-освітніх пошуках українських мислителів.

Тема 7. Актуальність філософсько-освітньої думки професорів Києво-Могилянської академії XVII-XVIII ст.

Систематизація філософсько-освітньої творчості українських мислителів. Сутність і місце європейської філософії в навчально-освітньому житті України. Філософсько-освітня творчість: П.Могили, К.Саковича, М.Смотрицького, К.Транквіліона-Ставровецького, І.Борецького, Ф.Ісаєвича та інших. Взаємозв'язок християнської та античної філософії в творчості українських мислителів XVII століття. Складність і калейдоскопічність українського барокового стилю філософствування. Філософсько-освітня думка українських мислителів, як сукупність європейських філософських ідей, думок і суджень та українських. Історико-філософські факти розвитку філософської думки в Києво-Могилянській академії. Академія як основа філософсько-освітнього розвитку України та кузня кадрів для розвитку вищої освіти в Росії. Роль Києво-Могилянської академії в специфіці української національної освіти.

Тема 8. Філософська думка мислителів Чернігівського літературно-філософського кола XVII-XVIII ст.

Релігійно-філософська, навчально-освітня та літературна творчість мислителів: Л.Барановича, І.Галятовського, І.Максимовича, Д.Туптала та інших. Спроба систематизації історичних фактів та філософських ідей стосовно історико-культурного та філософсько-освітнього розвитку України в різні періоди її існування «злетів» і «падінь», «успіхів» і «невдач». Ключова ідея чернігівських мислителів XVII-XVIII ст.: основа успішного розвитку людини, суспільства і української держави - філософська освіта. Філософський портрет ідеального образу української людини. Філософська гармонія і досконалість як підмурки прекрасного в людині і суспільстві, згідно джерел та героїчних українських народних творів. Розмаїтість форм

українського філософствування: сатира, гумор, іронія, сарказм, дотепність. Діалектичний взаємозв'язок української барокової філософії і культури з західноєвропейською. Християнське тлумачення людини і світу згідно праць українських мислителів та їх суголосність з українськими культурними традиціями.

Тема 9. Актуальні проблеми в філософії життя і творчості Г.Сковороди.

Вплив античної і середньовічної філософської думки на філософську творчість Г.Сковороди. Специфіка філософського синтезу Г.Сковороди. Ключовий висновок мислителя: філософію життя людина здатна відчувати в гармонії, мирі, злагоді, спокої та духовній радості. Г.Сковорода - світоч української філософської думки, культури та освіти. Вирішення антропологічних проблем українців шляхом використання народної мудрості, християнських біблійних сюжетів та філософської мудрості античних мислителів. Філософська модель світу Г.Сковороди, як основа для української філософської думки. Сучасні модифікації ідей Г.Сковороди та їх націленість на розвиток української філософської думки. Поглиблення творчих досягнень Г.Сковороди нашими мислителями в новітні часи.

Тема 10. Актуальні проблеми історії філософії Просвітництва і романтизму в Україні.

Специфіка творчого підходу, переборення різного роду філософських стереотипів і релігійного догматизму українськими мислителями просвітниками і романтиками ХІХ-ХХ ст. Філософсько-освітня та літературно-філософська творчість мислителів: Я.Рубана, Й.Шада, П.Лодія, О.Новицького, Й.Міхневича, М.Гоголя, Т.Шевченка, П.Куліша, М.Костомарова, П.Юркевича та інших. Актуалізація філософських роздумів про українську національну ідею українськими філософами-романтиками. Філософський ґрунт появи української національної ідеології в працях наших мислителів: М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського та інші. Національна свідомість як будівельний матеріал усього людства, та одна із суттєвих та універсальних властивостей

людини-громадянина. Зосередження уваги на філософському розумінні ролі і місця національного питання в реалізації принципів демократії та свободи в житті людини того часу.

ТЕМИ СЕМІНАРІВ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

ТЕМА 1. Зародження, становлення і розвиток філософської думки на землях сучасної України в глибоку давнину.

1. Виникнення філософської думки на землях сучасної України в VI-V ст. до нашої ери.
2. Міста-поселення греків в Північному Причорномор'ї та організація ними філософських шкіл.
3. Філософські ідеї Анахарсіса Скіфського.
4. Філософствування: Біона Борисфеніта, Сфера, Токсаріса, Смикра, Замолксіса, Аббаріса.
5. Ідейні зв'язки перших філософів з Античною філософською думкою в різні історичні часи і періоди.

ТЕМА 2. Християнська філософія та її вплив на Київську Русь.

1. Язичницька та християнська культура: спільне і відмінне.
2. Ключові культурно-філософські надбання Київської Русі, після прийняття християнства.
3. Проблема переходу від язичницького філософствування до християнського.
4. Позитивні і негативні аспекти схоластичної системи освіти.
5. Суть західноєвропейського та киеворуського християнського філософствування.

ТЕМА 3. Доба становлення раннього гуманізму в Україні XV-XVI ст.

1. Специфіка історико-філософських процесів в Європі та в Україні XV-XVI ст.

2. Європейські та українські навчальні заклади вищого типу XVI ст.
3. Філософська творчість мислителів: Ю.Дрогобича-Котермака, П.Русина, С.Оріховського-Роксолана, І.Туробінського-Рутенця, Г.Чуй-Русина.
4. Християнська віра та філософсько-освітня думка України XV-XVI ст.
5. Соціально-філософські проблеми в творчості українських мислителів XV-XVI ст.

ТЕМА 4. Філософська думка мислителів Чернігівського літературно-філософського кола XVII-XVIII ст.

1. Релігійно-філософська, навчально-освітня та літературна творчість Л.Барановича.
2. І.Максимович як фундатор Чернігівського колегіуму.
3. Релігійно-філософська творчість мислителів: І.Галятовського та Д.Туптала.
4. Ключові ідеї чернігівських мислителів XVII-XVIII ст., як основа успішного розвитку суспільства і української держави.
5. Форми українського філософствування: сатира, гумор, іронія, сарказм, дотепність в працях чернігівських мислителів.

ТЕМА 5. Актуальні проблеми історії філософії Просвітництва і романтизму в Україні.

1. Подолання релігійного догматизму українськими мислителями просвітниками і романтиками XIX-XX ст.
2. Філософська творчість мислителів: Я.Рубана, Й.Шада, П.Лодія, О.Новицького, П.Юркевича.
3. Літературно-філософська творчість мислителів: М.Гоголя, Т.Шевченка, П.Куліша, М.Костомарова.
4. Українська національна ідеологія в працях: М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського.
5. Національна свідомість як будівельний матеріалу усього людства.

РЕКОМЕНДАЦІЙ ТА ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Актуальні проблеми історії української філософії, піддаються аналізу завдяки філософському мисленню людини і безпосередньо пов'язані з суб'єктивністю та унікальністю людини, з її інтелектуальним та соціально-філософським проявом. Історико-філософські знання постійно примушують працювати особисті потенції людини, силу інтелекту та духовну насагу. Філософський потенціал залежить від того чи вдається студенту неупереджено, без заздальгідь відомих, в більшості випадкових, постулатів самостійно здійснювати філософський пошук, вільно осмислювати соціально-історичні питання. Навчальною програмою передбачається, що значну частину матеріалу дисципліни з актуальних проблеми історії української філософії, студенти різних форм навчання мають оволодіти самостійно, силою власних інтелектуальних зусиль.

Мета цього силабусу і полягає в тому, аби спрямувати працю студентів, пробудити у них бажання самостійного осмислення найважливіших актуальних проблем історії української філософії. Логіка мислення студента, аби здійснювати потрібний пошук, повинна бути підготовлена, тренувана. Найбільш ефективним засобом для цього є набір історико-філософських вправ, тестів, питань, проблемно-пошукових ситуацій, які й покликані активізувати розумову діяльність. Відповідь на кожні вправу, тест чи запитання формується на основі вивчення відповідних розділів підручника чи посібника, першоджерел.

Формою контролю за якістю самостійного накопичення знань з актуальних проблем історії української філософії, можуть бути реферативні праці, контрольні роботи, участь студентів у роботі на семінарських заняттях, конференціях, симпозіумах. Перелічені форми вияву ефективності самостійної роботи студентів не лише поглиблюють знання з актуальних проблем історії української філософії та стимулюють їх потяг до

подібних знань, виробляючи навички наукового пошуку, а й в цілому сприяють підвищенню загального рівня інтелектуальної, а отже й професійної підготовки студентів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Прослідкувати й визначити основні функції актуальних проблем історії української філософії в суспільстві та їх вплив на науковий розвиток.
2. Виявити сфери взаємодії та взаємовпливів української філософської думки з іншими.
3. Проаналізувати еволюцію розвитку взаємовпливів української філософської думки.
4. Показати роль проблеми філософських основ національної ідентичності. Виявити причини її актуальності.
5. Проаналізувати основні етапи становлення і розвитку філософсько-освітньої проблематики в Україні.
6. Підготувати повідомлення про сучасний розвиток ідеології української національної ідентичності.
7. Ознайомитись з особливостями філософської творчості мислителів в Україні різних епох.
8. Проаналізувати основні види й жанри українського філософствування.
9. Розкрити суспільні функції українського національно-патріотичного виховання.
10. Виявити основні філософські ідеї культури українського бароко.
11. Прослідкувати основні етапи становлення філософсько-освітнього взаємообміну між європейськими та українськими мислителями.
12. Показати основні тенденції розвитку європейської філософії та її впливу на українську.
13. Виявити джерела й причини формування української філософської думки.
14. Ознайомитись з існуючими філософсько-освітніми теоріями.
15. Виявити ідеї української національної філософії.

16. Проаналізувати існуючі теорії „українського аціоналізму" у минулому й сучасності.

17. Розкрити етапи становлення історії філософії в Україні.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

Реферат - один з видів самостійної роботи студента. Користуючись рекомендованою літературою, студент повинен самостійно опрацювати обране питання і викласти в тексті реферату його предмет і сутність.

У *вступі* необхідно обґрунтувати вибір теми (вона актуальна, певний час упереджено досліджувалася тощо; доцільно також вказати на зв'язок теми з фаховими інтересами). Треба чітко визначити предмет, який розглядається.

В *основній частині* висвітлюється тема під певним кутом зору.

У *висновках* до роботи необхідно розкрити зв'язок висвітленого явища з іншими складовими історико-філософських процесів, показати їх значення для розвитку суспільства.

Наприкінці реферату обов'язково подається *список використаної літератури*.

Обсяг реферату - 10-15 аркушів машинописного (через 2 інтервали) або комп'ютерного тексту (13-14 розміром шрифту, через 1,5 інтервали).

Тематика рефератів.

1. Проблема зародження філософської думки в Україні.
2. Концепції філософствування на давніх землях України.
3. Особливості первісної української філософської думки.
4. Міфологія і філософська думка України.
5. Перші філософи з українських земель.
6. Філософія східного і західного типу.
7. Філософія Стародавньої Греції і України.
8. Філософія в Київській Русі.
9. Місце людини у філософії київських книжників.
10. Князь і держава у києворуській філософії.
11. Світоглядні засади християнської філософії в Києві.

12. Язичники і християни в Київській Русі.
13. Бачення світу і людини в філософії України XVI-XVII ст.
14. Українська філософія XIX ст.
15. Філософські основи національної ідентичності в Україні.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ І ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Вивчення курсу “Актуальні проблеми історії української філософії” передбачає, що філософський світогляд сучасної людини формується шляхом вивчення великого концептуально-тематичного матеріалу, досягнень різних цивілізацій у вигляді комплексу ідей. Процес вивчення курсу “Актуальні проблеми історії української філософії” варто починати з переліку питань і тем, списку рекомендованої літератури. Опрацьовуючи відбірку літератури з кожної теми, слід звернути увагу на ключові поняття теми. Певний час належить виділити для ознайомлення з першоджерелами. Опановуючи національні основи філософствування східних та західних народів, слід прагнути до вироблення власного погляду на спільне та відмінне в філософських ідеях, концепціях та творчих здобутках мислителів з різних епох, цивілізацій, країн.

Незалежно від обраного фаху чи виду діяльності ціннісна вага професіоналізму завжди буде зростати пропорційно до філософствування суб’єкта. Вивчаючи “Актуальні проблеми історії української філософії” ви вчитесь не лише творчо мислити, користуватися філософською логікою, а й завжди залишатися апологетом вищої правильності. У цьому і полягає смисл вимог до розуміння студентом актуальних проблем історії української філософії, які виробила і нагромадила історія філософської думки.

Контрольна робота – самостійно побудований процес вивчення історико-філософської проблематики, який включає наступні моменти:

- Вибір теми;
- Ознайомлення з відповідною літературою;

- Ведення конспектів з окремих питань;
- Синтез усіх етапів праці у вигляді завершеного дослідження.

Для цього необхідно скласти план контрольної роботи, який повинен включати в себе:

1. Вступ.
2. Основну частину.
3. Висновок.
4. Список використаної літератури.

Загальний обсяг контрольної роботи складає 11-15 сторінок друкованого або написаного від руки тексту.

У **вступі** розкривається задум автора, тобто основна мета контрольної роботи та її завдання, актуальність даної проблеми, практична значущість питань, які привернули увагу студента.

В **основній частині** йдеться про найважливіші принципи, категорії і закони правильного історико-філософського мислення, розкривається зміст основних форм філософської діяльності, складність всіх форм соціально-філософського спілкування. Наводяться приклади ідейних систем з філософської проблематики та поглядів мислителів.

У **висновках** роботи дається узагальнення автора з обраної ним теми. Слід робити посилання на наукові джерела, записуючи назву мовою оригіналу та вказуючи кількість сторінок, а перед тим – назву видавництва, місто та рік видання.

Теми контрольних робіт для студентів.

1. Сутність української філософської думки.
2. Людина в філософії Київської Русі.
3. Філософська спадщина Григорія Сковороди.
4. Філософія лицарства та його український варіант.
5. Києво-Могилянської академія і навчання філософії.
6. Філософія України і Західної Європи XIX ст.
7. Філософія українських пісень і дум.
8. Філософські пошуки Миколи Гоголя.
9. Людина в філософській творчості Т.Г. Шевченка.

10. Постмодернізм в українській філософії.
11. Християнська філософія Візантії і Київської Русі.
12. Світ і людина в філософії киеворуських книжників.
13. Філософські ідеї Ренесансу і Реформації в Україні.
14. Романтизм і гуманізм в філософії України

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ І ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Зародження філософської думки на землях України.
2. Філософські ідеї Анахарсіса Скіфського.
3. Філософські ідеї Біона Борисфеніта.
4. Філософія: Сфера, Токсаріса, Смикра, Замолксіса, Аббаріса.
5. Міфологія і філософія Київської Русі.
6. Філософія киеворуського книжництва.
7. Філософські ідеї Кліма Смолятича та Данила Заточенника.
8. Філософія Володимира Мономаха та його повчання.
9. Філософсько-освітній розвиток київських шкіл.
10. Історія польсько-литовської експансії і філософія України.
11. Принципи західноєвропейської і української освіти XVI ст.
12. Філософія мислителів: Ю.Котермака, С.Оріховського.
13. Філософські ідеї І.Вишенського.
14. Філософія вищої освіти України XVI- XVII ст.
15. Філософія освіти Львівської братської школи.
16. Філософія освіти Острозького культурного центру.
17. Філософія освіти Києво-Могилянської академії.
18. Філософія освіти Чернігівського колегіуму.
19. Філософські ідеї П.Могили.
20. Філософські ідеї Л.Барановича.
21. Філософія І.Галятовського.
22. Філософсько-освітня роль І.Максимовича.
23. Історико-філософська творчість Д.Туптала.
24. Філософія сміху М.Гоголя.
25. Українська людина в філософії Т.Шевченка.
26. Філософські ідеї М.Костомарова.
27. Філософсько-освітня творчість Я.Рубана та Й.Шада.
28. Філософія П.Лодія та О.Новицького.
29. Академічна філософія П.Юркевича.

30. Історико-філософська творчість П.Куліша.
31. Філософія української людини М.Драгоманова.
32. Філософські ідеї І.Франка.
33. Історіософія М.Грушевського.
34. Національна філософія Д.Донцова.
35. Філософія української національної свідомості.

ПОЛІТИКА КУРСУ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика курсу.

Студент зобов'язаний відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, не запізнюватися, мати відповідний зовнішній вигляд. У разі відсутності через хворобу надати відповідну довідку. Пропущені заняття відпрацьовувати у визначений викладачем час. Студент повинен старанно виконувати завдання, брати активну участь в навчальному процесі.

Політика академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності студентами передбачає:

- ✓ Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- ✓ Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович Д. Києво-Печерський Патерик /Д. Абрамович. – Київ, 1991. – 280 с.
2. Андрусишин Б. І., Бондаренко В. Д. Державно-церковні відносини: історія, сучасний стан та перспективи розвитку /Б. І. Андрусишин, В. Д. Бондаренко. – Київ, 2010. – 282 с.
3. Артеменко А. Ідентичність як дискурс /А. Артеменко //Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: Філософія, 2012. – Вип. 10. – С. 91-99.
4. Асов А. Златая цепь. Мифы и легенды древних славян /А. Асов – Москва: Наука и религия, 1998. – 320 с.
5. Барт Р. Мифологии /Р. Барт. – Москва: Изд-во им. Сабашниковых, 1996. – 312 с.
6. Бичко А. К. Українська філософія. Докласична доба. /[А. Бичко, І. Бичко, В. Табачковський] Історія філософії. – Київ: Либідь, 2001. – 408 с.
7. Білокобильський О. В. Міф як онтологічна упорядковуюча система /О. В. Білокобильський //Мультиверсум. – К.: Стилос, 1998. – Вип.2. – С.24-37.
8. Бондар С. В., Кралюк П. М. Біля витоків української мудрості: філософська та релігійна думка народів Північного Причорномор'я VII ст. до н.е. – II ст. н.е. /С. Бондар, П. Кралюк. – Київ: «Світ Знань», 2009. - 270 с.
9. Братко-Кутинський О. Феномен України /О. Братко-Кутинський - Київ, 1996. – 304 с.
10. Бунятян К. П. Давнє населення України. /К. П. Бунятян. – Київ: Либідь, 2003. – 232 с.
11. Бычков В. 2000 лет христианской культуры sub specie aesthetica /В. Бычков: В 2 т.– Т. 2. Славянский мир. Древняя Русь. Россия. – М., 1999. – С. 8.
12. Вишенський І. Твори /Іван Вишенський /Переклад В. Шевчук. – Київ: Дніпро, 1986. – 247 с.
13. Возняк С. М. Духовні цінності українського народу /С. М. Возняк. – Київ; Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 293 с.

14. Войтович В. М. Сокіл-Рід. Легенди та міфи стародавніх українців. [Текст] /В. Войтович. – Рівне, «Оранта», 1997. – 382 с.
15. Волинка Г. І. Філософія Стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: навч. посібник /Г. І. Волинка. – Київ: Вища освіта, 2005. – 544 с.
16. Волинка Г. І., Гусев В. І., Мозгова Н. Г. та ін. Історія філософії в її зв'язку з освітою /Г. І. Волинка та ін. – Київ: Каравела, 2006. – 480 с.
17. Воропай О. Звичаї нашого народу /О. Воропай. – Київ, 1993. – 592 с.
18. Воропай Т. С. В поисках себя. Идентичность и дискурс [Текст] /Т. С. Воропай; Харьковский гос. политехнич. ун-т. – Харьков, 1999. – 418 с.
19. Галятовський І. Ключ розуміння /І. Галятовський – Київ: Наукова думка, 1985. – 444 с.
20. Гізель Інокентій «Мир с Богом человеку» /І. Гізель. - Киев, 1669.- 325 с.
21. Гізель Інокентій «Твір про всю філософію» /Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія /Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. – Київ: Знання, 2005. – 767 с.
22. Глотов Б. Б. Культурно-цивілізаційний вибір українського народу [Текст]: монографія /Б. Б. Глотов, Д. В. Вітер. Академія мистецтв України, Інститут культурології. – Київ: ДАКККіМ, 2009. – 319 с.
23. Гнатенко П. И. Национальная психология /П. Гнатенко. Днепропетровск: ДНУ, 2002. – 213 с.
24. Гнатенко П. И., Павленко В. Н. Идентичность: философский и психологический анализ /П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. – Киев, 1999. – 466 с.
25. Горский В. С. Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начало XII века /В. С. Горский. – Киев, 1989. – 215 с.
26. Горський В. С. Історія української філософії /В. Горський. – Київ, 2001. -375 с.
27. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). – Філософські нариси /В. Горський – Київ: Центр практ. філософії, 2001. – 236 с.

28. Горський В. С., Стратій Я. М., Тихолаз А. Г., Ткачук М. Л. Київ в історії філософії України /В. Горський, Я. Стратій, А. Тихолаз, М. Ткачук. – Київ, 2000. – 264 с.
29. Грабович Г. Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета /Г. Грабович. – Київ: Радянський письменник, 1991. – 212с.
30. Грицак Я. Й. Нариси з історії України: формування української модерної нації /Я. Грицак. - К: Генеза, 1998. – 249 с.
31. Грицак Я. Й. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. Есеї /Я. Грицак. - Київ: Критика, 2011. – 350 с.
32. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа /М. С. Грушевский /– 2-е изд. «Памятники исторической мысли Украины» – Киев: Лыбидь, 1991. – 400 с.
33. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. /М. Грушевський. – Т. 3. – Київ, 1993. – 592 с.
34. Грушевський М. Початки громадянства. Генетична соціологія /М.Грушевський. – Відень, 1921. – 328с.
35. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу /Михайло Грушевський. – Київ: Академія, 1991. –78 с.
36. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть /М. С. Грушевський //Хто такі українці і чого вони хочуть. – Київ: Знання України, 1991. – С. 109-120.
37. Гуцуляк О. Б. Українська національна ідея в контексті пошуку книг національного буття /О. Б. Гуцуляк //Перевал. – Івано-Франківськ, 2008. - №4. – С. 176-185.
38. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? /І. М. Дзюба – Київ: Видавн. дім «КМ Academia» 1998. – 276 с.
39. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов /Ред. Тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев; Перевод М. Л. Гаспарова. – 2-е изд. – М.: Мысль, 1986 – 571 с.
40. Драгоманов Михайло. Народні школи на Україні: серед життя і письменства в Росії /Михайло Драгоманов – Женева: Громада, 1877. – 152с.
41. Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду: /Ю. І. Римаренко та ін.,– Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 516 с.

42. Жаворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник /В. Жаворонок. – Київ: Довіра, 2006 – 703с.
43. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу /О. Забужко. – Київ: Факт, 2009. – 148 с.
44. Зілинський Орест «Духовна генеза першого українського відродження» /Орест Зілинський /Європейське Відродження та українська література XIV-XVIII ст. – Київ: Наук. думка, 1993. – 375с.
45. Історія релігії в Україні: У 10 т. /Редкол.: А. Колодний (голова) та ін. – Київ: Укр. Центр дух. культури, Ін-т. філософії НАН України, 1996-1998. – Т.1. Дохристиянські вірування; Прийняття християнства /За ред. Б. Лобовика. – 384 с.
46. Історія філософської думки на Україні. Т. 1. – Київ: Наукова думка, 1987. – 400 с.
47. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: Українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті [Текст]: монографія /С. Л. Йосипенко. – Київ: УЦДК, 2008. – 392 с.
48. Калистов Д. П. Северное Причерноморье в античную эпоху /Д. П. Калистов. - Москва, 1952. - 188 с.
49. Кашуба М. Гуманістичні та реформаційні ідеї в Україні другої половини XVII ст. /М. Кашуба /Європейське Відродження та українська література XIV – XVIII ст. – Київ: Наукова думка, 1993. – 375 с.
50. Кістяківський Б. М. П. Драгоманов. Його політичні погляди, літературна діяльність і життя. /Кістяківський Б. О. Вибране. – Київ: Абрис, 1996. – 512с.
51. Кітов М. Г. Руська національна філософія в контексті української історії та культури: монографія /М. Кітов. – Київ: Вид. Парапан, 2008. – 432 с.
52. Кожевников В. Яка національна ідея українців? /В. Кожевников. – Київ: ПП «Пандемія», 2015. – 56 с.
53. Колодний А. М. Християнство в контексті українського етносу /А. Колодний //Релігія в духовному житті українського народу. – К., 1994. –204 с.

54. Кониський Г. Філософські твори: У 2 т. /Г. Кониський. /АН УРСР. – Ін-т філософії, Ін-т сусп. наук. – Київ: Наук. думка, 1990. – Т. 2. – 576 с.
55. Кононенко П. П. Національна ідея, нація, націоналізм: [монографія] /П. П. Кононенко. – Київ: Міленіум, 2005. – 358 с.
56. Костомаров Н. И. Две русские народности /Н. И. Костомаров – Київ, Харків: Майдан, 1991. – 72 с.
57. Костюк І. Міф у науковому дискурсі від доби античності до ХІХ ст.: історіографічний огляд /І. Костюк //Мистецтвознавчий автограф. – Львів, 2007. - Вип. 2. – С.80-89.
58. Кралюк П. М. «Білі плями» в історії української філософії /П. М. Кралюк. – Луцьк, 2007. – 164 с.
59. Кралюк П. М. Особливості вияву національної свідомості в українській суспільній думці ХVІ – першої половини ХVІІ ст.: [монографія] /П. М. Кралюк. – Луцьк: Надтир'я, 1997. – 72 с.
60. Кремень В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум: [монографія] /В. Кремень. - Київ: Грамота, 2007. – 576с.
61. Крижицкий С. Д. Античная культура Северного Причерноморья /С. Д. Крижицкий. – Киев, 1988. - 350 с.
62. Кузьміна С. Л. Філософсько-педагогічна концепція П. Д. Юркевича [Текст]: монографія /С. Л. Кузьміна, Таврійський національний ун-т ім. В. І. Вернадського. – Київ: ПАРАПАН, 2002. – 162 с.
63. Куліш П. Повість про Український народ; Моє життя; Хутірська філософія і віддалена од світу поезія /Упорядкування передмова пер., прим. О. Шокало. – Київ: Ред. журн. «Український Світ», 2005. - 384с.
64. Литвинов В. Д. Станіслав Оріховський. Історико-філософський портрет /В. Литвинов. – Київ: Академперіодика, 2014. – 351 с.
65. Литвинов В. Д. Україна в пошуках своєї ідентичності: ХVІ-поч. ХVІІ ст. (Історико-філософський нарис) /В. Литвинов. – Київ, 2008. – 527 с.

66. Лозко Г. С. Скiфський фiлософ Анахарсiс /Г. Лозко //Сварог. – 2007. – Випуск 21. – С. 52-53.
67. Макаров А. М. Свiтло українського бароко /А.М. Макаров. – Київ, 1994. – 287 с.
68. Максимович Иоанн «Илиотропион» /Иоанн Максимович. – Москва: Изд. «Благовест» 2003. – 511 с.
69. Маланюк Є. Нариси з iсторiї нашої культури /Є. Маланюк. – Київ: Обереги, 1992. – 82 с.
70. Мащенко С. Т. Основнi проблеми в iсторiї української фiлософiї /С. Т. Мащенко. – Чернiгiв, 2002. – 161 с.
71. Мащенко С. Т. Українські мислителі XVII-XVIII століть на Чернігово-Сiверщині /С. Т. Мащенко. – Чернiгiв, 2003. – 155с.
72. Мельник А. І. Iнтерпретацiя iсторiї в українській фiлософсько-освiт-нiй думцi XIX ст. /А. Мельник //Фiлософiя освiти. – 2005. –№ 2. – С.152-161.
73. Микитась В. Л. Давньоукраїнські студенти і професори /В. Л. Микитась. – Київ, 1994. – 288 с.
74. Нагорна Л. Соцiокультурна iдентичнiсть: пастки цiннiсних розмежувань /Л. Нагорна. – Київ: ШiЕНД iм. І. Ф. Кураса НАНУ, 2011. – 272 с.
75. Немчинов І. Г. Оповiдальна iдентичнiсть: джерела російського великого iсторичного наративу. [Текст]: монографiя /І. Г. Немчинов. – Київ: НПУ iм. М. Драгоманова, 2010. – 372 с.
76. Нечуй-Левицький І. Свiтогляд українського народу. Ескіз української мiфологiї /І. Нечуй-Левицький. – Київ: Обереги, 2003. – 144с.
77. Нічик В. М. Петро Могила в духовнiй iсторiї України /В. М. Нічик. – Київ: Укр. Центр духовної культури, 1997. – 328 с.
78. Огородник І. В., Огородник В. В. Iсторiя фiлософської думки в Україні. Курс лекцiй: Навч. Посiб. /І. В. Огородник, В. В. Огородник. – Київ: 1999. – 543 с.
79. Орiховський-Роксолан Станiслав «Лист до Павла Амузiя» /Станiслав Орiховський-Роксолан /Українська лiтература XIV-XVI ст. – Київ: Наук. думка, 1988. – 600с.

80. Павленко Ю. Етнічний розвиток Київської Русі /Ю. Павленко. – Київ: Вид. Генеза. 1998. – 221 с.
81. Палій Г. Становлення єдиної національної ідентичності в Україні /Г. Палій //Політичний менеджмент. – 2005. - №2. – С.38-44.
82. Паславський І. В. З історії розвитку філософських ідей на Україні в кінці XI – першій третині XVII ст. /І. В. Паславський. – Київ: Наук. думка, 1984. – 126 с.
83. Письма преосвященного Лазаря Барановича. – Изд. 2-е. – Чернигов, 1685 г. – 254 с.
84. Письменные памятники истории Древней Руси. Летописи. Повести. Хождения. Поучения. Жития. Послания: Аннотированный каталог-справочник /Под ред. Я. Н. Щапова. – СПб., 2003 – 384 с.
85. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології /С. П. Плачинда. – Київ: Укр. письменник, 1993. – 63 с.
86. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – Київ, 1998. – 728 с.
87. Скринник М. А. Наративні практики української ідентичності: Доба Романтизму [Текст]: монографія /М.Скринник. – Львів, 2007. – 367 с.
88. Транквіліон-Ставровецький К. Зерцало богослов'ї /Кирило Транквіліон-Ставровецький //Пам'ятки братських шкіл. Кінець XVI - початок XVII ст. – Київ: Наук. думка, 1988. – С. 207-260.
89. Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби. /І. Я. Франко //Зібр. тв. У 50 т. – Київ: Наукова думка, 1986. - Т.46. Ч.2. – 437с.
90. Франко І. Я. Що таке поступ? /І. Я. Франко //Зібр. тв. У 50 т. – Київ: Наукова думка, 1986. – Т. 45. – С. 302-345.
91. Цвілюк С. А. Українізація України: тернистий шлях національно-культурного відродження за доби сталінізму /С. Цвілюк. – Одеса: Маяк, 2004. – 200 с.
92. Чорний О. О. Джерельна база та її роль в зародженні і розвитку філософської думки, на землях сучасної України до Київської Русі /О. О. Чорний //Практична філософія. Науковий

журнал. /Гол. ред. Андрущенко В. П. – Вип. №3 (49), - Київ: ПАРАПАН – 2013. – С. 129-135.

93. Чорний О. О. Історія філософсько-освітніх ідей в Україні та їх онтологічна орієнтація [Текст]: монографія /О. О. Чорний. – Чернігів: Десна Поліграф, 2014. - 424 с.

94. Шевченко В. І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ) /В. І. Шевченко. – Київ: Поліграфічний центр Фоліант, 2007. – IV, - 244 с.

95. Шевченко В. І. Філософія освіти: проблеми самовизначення /В. І. Шевченко //Філософія освіти. – 2005. - №1. – С.18-29

96. Шостак В. М. Дохристиянські вірування українського народу /В. М. Шостак. //Рідна школа. - 1997. - № 12. – С. 23-57.

97. Юркевич П. Д. Вибране. Бібліотека часопису «Філософська і соціологічна думка», серія «Українські мислителі» /Переклад з російської В. П. Недашківського; упорядкування, передмова й прим. А. Г. Тихолаза. – Київ: «Абрис», 1993. – 416с.